

Utrecht, 3 januari 2025

Jubileumjaar De Gemeenschap: pioniers in de Nederlandse moderne kunst en literatuur

Deze maand is het precies 100 jaar geleden dat in Utrecht de eerste aflevering van De Gemeenschap verscheen. Een innovatief kunsttijdschrift dat vanaf 1925 een grote rol speelde in de vernieuwing van de moderne kunst in Nederland. Om stil te staan bij dit jubileum en het belang van De Gemeenschap slaan acht culturele instellingen de handen ineen. De komende maanden organiseren zij door het hele land activiteiten rond de toonaangevende kunstenaars en auteurs betrokken bij het maandblad en de gelijknamige uitgeverij. Voor Museum Catharijneconvent is dit tevens de opmaat naar de [tentoonstelling 'Tussen hemel en oorlog'](#), te zien vanaf 21 februari 2025. Hierin staat de relatie tussen moderne kunst en religie in het interbellum centraal.

Het jubileumjaar start op 8 januari met de opening van een expositie in het Stadhuis Utrecht. Hier is een selectie van de bijzondere omslagen te zien die het katholieke tijdschrift kenmerkten: vernieuwende ontwerpen en tekeningen van jonge, modernistische kunstenaars als Jozef Cantré, Otto van Rees en Gerrit Rietveld. Op diverse plekken volgen tentoonstellingen, lezingen en andere activiteiten. De deelnemende partners zijn: Museum Catharijneconvent (Utrecht), Vereniging Oud-Utrecht, Stadhuis Utrecht, Salon Saffier (Utrecht), Literatuurmuseum Den Haag, Museum De Wieger (Deurne), kunsthandel Pygmalion (Maarssen) en Stichting Nobilis (Fochtelloo). Initiatiefnemer is De Gemeenschap-specialist Lex van de Haterd.

Succesvolle katholieke 'evenknie' van De Stijl

De Gemeenschap besteedde niet alleen aandacht aan kunst en literatuur, maar ook aan muziek en film, maatschappij, levensbeschouwing en politiek. Bij het maandblad en de gelijknamige uitgeverij waren diverse jonge kunstenaars betrokken die later grote bekendheid kregen, zoals Joep Nicolas, Sybold van Ravesteyn, Germaine Krull en Charley Toorop. Het wordt daarom wel als 'doorbraakblad' voor de avant-garde uit het interbellum gezien. Uit het maandblad kwam eind 1925 de gelijknamige uitgeverij voort. Ook deze brengt grote namen voort, zoals Hendrik Marsman, Paul van Ostaijen, Ferdinand Bordewijk en Joseph Roth.

De Gemeenschap profileert zich als een katholiek, modern cultureel maandblad. De eerste redactie bestaat uit katholieke twintigers: recensent en schrijver Jan Engelman, onderwijzer/redacteur Henk Kuitenbrouwer en architect Willem Maas. Het redactiesecretariaat is in handen van journalist/dichter Albert Kuyle, pseudoniem van Louis Kuitenbrouwer. Er is veel aandacht voor vormgeving: met moderne typografie van ontwerper Charles Nypels en rijk geïllustreerd met houtsneden en tekeningen van jonge, modernistische kunstenaars. Expressionistische, constructivistische afbeeldingen en Nieuwe Zakelijkheid wisselen elkaar af. De formule blijkt succesvol: na een jaar heeft het tijdschrift een oplage van 200, in 1930 kent het al 1500 abonnees en op het hoogtepunt, in 1934, zelfs 1700. Ter vergelijking: *De Stijl* had een oplage van 200, *Forum* kwam nooit boven de 300.

Kunst & politiek

Door de drang naar vernieuwing komt de redactie regelmatig in conflict met de censor van de katholieke kerk, maar weet dit steeds boven te komen. Vanaf 1934 groeit het aantal politiek-maatschappelijke artikelen in het blad, maar er blijft ruimte voor literatuur en andere vormen van cultuur (zo wordt o.a. de roman *Bint van Bordewijk* in delen geplaatst). De Spaanse Burgeroorlog krijgt veel aandacht, waarbij de redactie sympathiseert met de Republikeinen; in tegenstelling tot de katholieke kerk en katholieke pers die de kant van Franco kiezen. Vanaf 1936 neemt de redactie steeds duidelijker stelling tegen nationaalsocialisme en antisemitisme. Zonder toelichting verschijnt in september 1941 het laatste nummer. Het oktobernummer wordt nog wel gedrukt, maar niet meer verspreid. De *Gemeenschap* wordt door de Duitse bezetter in beslag genomen, vernietigd en verboden.

Artistieke 'influencers' van de 20ste eeuw

In de ruim 16 jaar dat de tijdschriften maandelijks verschijnen, 177 nummers in totaal, drukt De *Gemeenschap* haar stempel op de Nederlandse (ontwerp)kunst en literatuur. Met hun durf, oog voor talent en internationale oriëntatie verleggen ze diverse grenzen binnen de katholieke context van het interbellum. Veel van de toonaangevende kunstenaars én auteurs krijgen daarom opnieuw hun welverdiende aandacht in de diverse jubileumactiviteiten binnen het initiatief '100 Jaar De *Gemeenschap*'.

Een overzicht van alle activiteiten in het kader van 100 jaar De *Gemeenschap* is te vinden op: www.100jaarDeGemeenschap.nl. Meer informatie over de [tentoonstelling 'Tussen hemel en oorlog'](#) is te lezen op de website van Museum Catharijneconvent.